

Hoe lang nog, Catilina?

quo ... / (*comp.*) / (+ *con.*)

tandem *adv.*

patientia

noster, nostra, nostrum

diu (*comp.* diutius, *superl.* diutissime)

etiam

furor, oris *m*

iste (ista, istud)

tuus

nos

ad + *acc.*

finis, is *f*

audacia

praesidium

nihil

urbs, urbis *f*

vigilia

timor, oris *m*

populus

bonus

omnis, is

hic, haec, hoc

habeo, habere, habui, habitum

locus

os, oris *n*

vultus, us *m*

pateo, patere, patui

non

sentio, sentire, sensi, sensum

iam

scientia

teneo, tenere, tenui

coniuratio, onis *f*

video, videre, vidi, visum

quis, quid / qui, quae, quod

proximus

nox, noctis *f*

ubi

consilium, i *n*

capio, capere, cepi, captum

ignoro, ignorare

O tempora, o mores!

tempus, oris *n*

mos, moris *m*

senatus, us *m*

intel-lego, legere, lexi, lectum

consul, is *m*

tamen

vivo, vivere, vixi

immo

vero *adv.* / *coni.*

in + *acc.*

venio, venire, veni

fio, fieri, factus sum

publicus

et

caedes, is *f*

unus (*gen.* unius, *dat.* uni)

quisque (quaeque, quidque / quodque)

waarheen / naarmate / opdat, om daardoor

tenslotte, (uit)eindelijk; *in vraagzinnen*: dan wel, in vredesnaam

volharding, geduld

onze

lang, lange tijd (langer, het langst)

ook, zelfs

waanzin, verblinding

die (daar), vaak met een negatieve lading

jouw, uw

wij

naar; tot, bij

grens, einde, doel

roekeloosheid, overmoed, brutaliteit

1 bescherming, 2 garnizoen, wachtpost

1 niets, 2 (*adv.*) op geen enkele manier

stad

1 (*periode van een*) nachtwake, 2 wachtpost

vrees, angst

(het gewone) volk

goed, *subst. n.* deugd, voordeel, nut, *subst. m.* de goede mensen

1 geheel, 2 elk, ieder

1 deze, dit, 2 hij/zij/het

1 hebben, houden, 2 geloven, menen, beschouwen als

plaats, oord, plek

gezicht

gelaatsuitdrukking, gezicht

open staan, duidelijk zijn

niet

1 waarnemen, voelen, ervaren, (be)merken, 2 menen, denken

al, reeds, nu, spoedig; (+ non) meer

kennis, wetenschap

houden, vasthouden, bezitten

samenzwering

zien

1 (zelfst.) wie, wat; iemand, iets / (bijv.) welk(e), wat voor (soort)

dichtstbijzijnd, (van tijd) afgelopen, laatst

nacht

waar

1 raad, beraad, 2 plan, besluit, beleid

nemen, grijpen

niet weten, niet kennen, niet herkennen

tijd

zede, gewoonte, gebruik, meervoud: karakter, gedrag

senaat

(be)merken, begrijpen

consul

toch, echter

leven

1 (*bevestigend*) inderdaad, 2 (*afwijzend*) integendeel, welnee,

3 (*versterkend*) (ja,) sterker nog

werkelijk, inderdaad; / echter, toch

in, naar (binnen), naar (... toe)

komen

1 worden, 2 gemaakt worden, 3 gebeuren

openbaar, algemeen, staats-, officieel

en, ook

moord, bloedbad

één

ieder, elk

autem
fortis, is
vir, viri
satis
facio, facere, feci, factum
res publica
videor, videri, visus sum
si
ac
telum
vito, vitare
mors, mortis f
dux, ducis m
oportet
qui, quae, quod (*rel.*) / (*vragend*)
tu

Een legerkamp in Etrurië

castra, orum n
sum, esse, fui, futurus
in + *abl.*
contra + *acc.* / *adv.*
cresco, crescere, crevi, cretum
dies, ei m f
hostis, is m
numerus
is (ea, id)
imperator, oris m

intra + *acc.* / *adv.*
moenia, ium n
atque
adeo
aliqui (aliqua / aliquae, aliquod) *adi.*
cotidie *adv.*
pernicies, ei f
com-pre(he)ndo, pre(he)ndere,
pre(he)ndi, pre(he)nsum
iubeo, iubere, iussi, iussum
credo, credere, credidi, creditum
vereor, vereri
ne + *con.*
potius *adv.*
a(b) abs + *abl.*
quam ... / + *comp.* / + *superl.* / + tam
quisquam (quicquam)
crudelis, is
verum
ego
certus
de + *abl.*
causa
nondum
ad-duco, ducere, duxi
ut + *con.*
tum
denique
inter-ficio, feci, fectum
cum *als voegwoord* + *ind.*
als voegwoord + *coni.*

echter, *ter voortzetting van een gedachte (vaak als tweede term in een syllogisme):* verder, voorts, nu, dan"
sterk, dapper
man, echtgenoot
genoeg, tamelijk
maken, doen
staat, republiek
schijnen
als, of (misschien)
en, en ook
wapen, projectiel
vermijden, ontwijken
dood
aanvoerder, leider, gids
het (be)hoort, het is nodig
die, welke; hoe / welk(e), wat voor (soort)
jij, u

legerkamp
1 zijn, bestaan, 2 toebehoren aan
in, op, bij
tegen, tegenover; / ertegenover, daarentegen
groeien, voortkomen
dag (*m*), termijn (*f*)
vijand
getal, aantal, rang
1 hij, zij, het, 2 deze, dit, 3 die, dat
1 (opper)bevelhebber, 2 keizer, 3 zegevierend veldheer (*een eretitel die het leger en de senaat een bevelhebber konden toekennen na een grote overwinning*)
binnen; / binnen(in)
(stads)muur/muren
en, ook
1 zozeer, 2 (ja) zelfs
de een of andere
dagelijks
verderf, ondergang
grijpen, arresteren, naast elkaar leggen

bevelen
1 geloven (+ *dat.*), 2 toevertrouwen
1 vrezen, bang zijn, 2 hoogachten
opdat niet
liever, eerder
1 van ... uit, vanuit, van ... af, vanaf, 2 door (*bij het passivum*)
hoe, wat ! / dan / zo ... mogelijk / zo(als)
iemand, iets
wreed
maar
ik
zeker, bepaald
1 van, vanuit, van ... af, 2 over, betreffend
1 oorzaak, 2 (rechts)zaak
nog niet
1 ergens heenbrengen, 2 ertoe brengen
1 opdat, dat, 2 zodat
toen, dan, vervolgens
tenslotte
doden
1 toen, terwijl, 2 (telkens) wanneer, 3 toen (plotseling)
1 toen, terwijl, 2 omdat, 3 hoewel

als voorzetsel + abl.
nemo, neminis *m f*
tam (... quam)
improbus
perditus
similis, is
in-venio, venire, veni, ventum
possum, potesse, potui
ius, iuris *n*
fateor, fateri, fassus sum
audeo, audere, ausus sum
ita
nunc
multus
meus
firmus
ob-sideo, sidere, sedi, sessus
oculus
auris, is *f*
sicut
adhuc
custodio, custodire

(samen) met, in gezelschap van
niemand
zo(zeer) (... als)
slecht, verdorven
verdorven
gelijk(end)
vinden, ontdekken
1 kunnen, 2 invloed hebben, gelden
recht
bekennen, toegeven
durven, wagen
zo, op deze wijze
nu
veel, talrijk
mijn
sterk, standvastig
bezetten, belegeren
oog
oorlog
zoals
tot nu toe, nog (meer)
bewaken

Een aanslag gepland op de consul!

deus (*pl. di*) god(heid)
immortalis, is
gens, gentis *f*
hic *adv.*
patres conscripti
orbis, is *m*
terra
sanctus
gravis, is
exitium
cogito, cogitare
sententia
rogo, rogare
vulnero, vulnerare
igitur
apud + *acc.*
ille (illa, illud)
statuo, statuere, statui
pro-ficiscor, ficisci, fectus sum
placeo, placere, placui, placitum
de-ligo, ligere, legi, lectus
pars, partis *f*
incendium
con-firmo, firmare
paulum + *gen.*
quod
re-perio, perire, pperi, pertum
duo, duae, duo
eques, equitis *m*
cura
libero, liberare
se
ipse (ipsa, ipsum)
paulo
ante + *acc. / adv.*
lux, lucis *f*
lectum
pol-liceor, liceri, licitus sum

onsterfelijk
geslacht ('clan'), (volks)stam, volk, *in het meervoud: wereld*
hier
leden van de senaat, (*eigl. ingeschrevenen in de lijst der senatoren*)
kring, wereld
aarde, land
heilig, onschendbaar
zwaar, gewichtig, ernstig
ondergang, verderf, vernietiging
denken, overwegen, op iets bedacht zijn
mening, plan, spreuk
vragen
verwonden
dus
bij
die daar
1 vaststellen, 2 plaatsen, 3 besluiten
vertrekken
bevallen, in de smaak vallen
uitkiezen, bepalen
deel, kant
brand
bevestigen
weinig (van)
1 omdat (*gevolgd door con. bij subjectieve mening*), 2 (het feit) dat
vinden, aantreffen
twee
ridder, *de 'tweede stand' in de Romeinse maatschappij*
zorg
bevrijden, vrijlaten
zich
zelf, juist, op zichzelf: alleen
een beetje
voor / tevoren, vroeger
(dag)licht, dageraad
bed
beloven

Ga nu maar weg, Catilina!

vester (vestra, vestrum)
di-mitto, mittere, misi, missum
domus, us *f*
maiores, um *pl.*
firmo, firmare
mane
mitto, mittere, misi, missum
summus
pergo, pergere, perrexi, perrectum
coepi perf.
e-gredior, gredi, gressus sum
aliquando
ex, e + *abl.*
nimius
desidero, siderare
magnus (maior, maximus)
metus, us *m*
modo *adv.*
inter + *acc.*
versor, versari
fero, ferre, tuli, latum
patior, pati, passus sum
sino, sinere, sivi, situm

uw, van jullie
1 wegzenden, 2 opgeven
huis
voorouders
versterken
's morgens, in de ochtend
zenden, laten gaan
bovenst, hoogst
verdergaan, doorgaan
beginnen, begonnen zijn
naar buiten gaan
1 eens, (op) een keer, soms, 2 eindelijk
1 uit, vanuit, 2 sinds, 3 ten gevolge van
1 te groot, 2 zeer groot
verlangen, missen
groot
vrees, angst
1 zojuist, pas geleden, 2 alleen, slechts
tussen, te midden van, onder
omgaan met, zich bevinden
1 dragen, brengen, halen, 2 verdragen
dulden, lijden, toestaan
toestaan

Meermaals heb je mij persoonlijk willen doden

gratia
saepe (*comp.* saepius, *superl.* saepissime)
homo, inis *m*
salus, utis *f*
sed
privatus
de-fendo, fendere, fendi, fensum
volo, velle, volui
amicus
copiae *pl.*
nullus (*gen.* nullius, *dat.* nulli)
tumultus
per + *acc.*
quamquam

1 aanzien, invloed, populariteit, 2 dank(baarheid)
vaak
mens, man, kerel
heil, behoud, redding
maar
zonder ambt, particulier, persoonlijk
1 afweren, 2 verdedigen
willen
vriend, bevriend
troepen, legermacht
adj. geen, subst. niemand
onrust, verwarring, drukte
door (... heen), over (... heen), vanwege
hoewel

Nu val je de volledige staat aan

apertus
universus
peto, petere, petivi, petitum
templum
tectum
civis, is *m*
totus (*gen.* totius, *dat.* toti)
voco, vocare
quoniam
imperium
prope *adv.*
lenis, is
communis, is
utilis, is
nam
reliquus
coniurator, oris *m*
manus, us *f*
hortor, hortari

openlijk
geheel
1 gaan naar, 2 aanvallen, 3 nastreven, wensen, zoeken
tempel
dak, huis, gebouw
burger
heel
roepen, noemen
aangezien
1 macht, heerschappij, opperbevel, 2 gebied
1 dichtbij, 2 bijna
zacht, kalm
gemeenschappelijk, algemeen
nuttig, bruikbaar
want
overig, resterend
samenzweerder
1 hand, 2 groep
aansporen

ex-eo, ire, ii, itum
comes, itis *m f*

Dit is toch ook niks voor jou?

num ...?

dubito, dubitare
impero, imperare
exsilium
con-sulo, sulere, sului, sultum

suadeo, suadere, suasi
enim
delecto, delectare
extra + *acc.*
metuo, metuere
odi, odisse *pf.*
haereo, haerere, haesi, haesum
fama
facinus, oris *n*
umquam
corpus, oris *n*
ab-sum, ab-esse, a-fui
aut
ferrum

Laat je hem gaan, Cicero?

iustus
patria
percipio, cipere, cepi, ceptum
diligens, gentis
dico, dicere, dixi, dictum
penitus
mens, mentis *f*
vita
multo *adv.*
carus
cunctus
sic
loquor, loqui, locutus sum
ago, agere, egi, actum
bellum
ex-specto, spectare
auctor, oris
scelus, eris *n*
princeps, cipis *m*
servus
nonne ...?

vinclum
duco, ducere, duxi, ductum
supplicium

Wat houdt je tegen?

im-pedio, pedire
at
an
lex, legis *f*
numquam
invidia
timeo, timere, timui
praeclarus

weggaan
makker, metgezel

toch niet? *Geeft aan dat op de vraag een ontkennend antwoord wordt verwacht.*

twijfelen, aarzelen
1 bevelen, opdragen, 2 heersen over
ballingschap, verbanning
1 beraadslagen, overleggen, 2 een besluit nemen, 3 raadplegen 4 zorgen voor (+ *dat.*)
aanraden, adviseren, overtuigen
immers, namelijk, want
verheugen, verblijden, een plezier doen
buiten, afgezien van
vrezen
haten
vastzitten, kleven aan, blijven steken
gerucht, (goede / slechte) naam, reputatie
1 daad, 2 misdaad, schanddaad
ooit
lichaam
afwezig zijn, ontbreken
of
ijzer

rechtvaardig, juist, terecht
vaderland
waarnemen, zich eigen maken, begrijpen
zorgvuldig, nauwkeurig
1 zeggen, spreken, 2 noemen
diep
1 verstand, geest, gedachte, 2 gezindheid
leven
veel
1 lief, dierbaar, 2 duur, kostbaar
heel, *pl.* alle
zo, op deze wijze
1 spreken, praten, 2 zeggen
doen, (be)handelen, onderhandelen
oorlog
wachten op, verwachten
aanstichter, schrijver
misdaad, misdadigheid
eerste, voornaamste, leider
slaaf

toch wel? *Geeft aan dat op de vraag een bevestigend antwoord wordt verwacht.*

boei, *pl.* gevangenis
leiden, brengen
zware straf, (dood)straf, executie

verhinderen, belemmeren
maar, echter, daarentegen
of soms
wet
nooit
haat, jaloezie, soms ook: impopulariteit
vrezen, bang zijn
voortreffelijk

co-gnosco, gnoscere, gnovi, gnitum
honor (*oudere vorm: honos*), oris
effero, eferre, extuli elatum
propter + acc.
periculum
neg-lego, legere, lexi
vehemens, entis
ex-istimo, istimare

Archias' jeugd

ut primum + *ind.perf.*
ex-cedo, cedere, cessi, cessum
aetas, atis *f*
humanitas, atis *f*
soleo, solere
scribo, scribere, scripsi, scriptum
studium
primum *adv.*
ibi
nascor, nasci, natus sum
nobilis, is
quondam
celer, is
ingenium
gloria
post *adv.*
ceteri *pl.*
Graecia
supero, superare
plenus + *gen.*
Graecus
ars, artis *f*
colo, colere, colui, cultum
idem (eadem, idem)
oppidum
itaque
praemium
dono, donare
aliquis, aliquid *subst.*
iudico, iudicare
dignus + *abl.*

Archias komt naar Rome

tantus
absens, absentis
notus
alter (altera, alterum)
gero, gerere, gessi, gestum
ad-hibeo, hibere, hibui
statim
suus (*alleen reflexief*)
re-cipio, cipere, cepi, ceptum
do, dare, dedi, datum
solus
lumen, inis *n*
litterae *pl.*
virtus, utis *f*
familiaris, is
senectus, utis *f*
iucundus
filius
audio, audire, audivi, auditum

leren kennen, vernemen
eer, ereambt
1 naar buiten brengen, 2 verheffen
wegens
gevaar
verwaarlozen, zich niet bekommeren om
heftig, ernstig
schatten, menen

zodra
uitgaan, weggaan
tijd, leeftijd
1 menselijkheid, 2 (geestelijke en culturele) vorming
gewoon zijn, plegen
schrijven
ijver, streven, voorliefde, studie, aandacht
(aller)eerst
daar
geboren worden, ontstaan
aanzienlijk, van hoge afkomst
ooit, eens
snel
1 aard, karakter, 2 aanleg, talent, genie
roem, eer
daarna, later
overige(n), andere(n)
Griekenland
overtreffen, overwinnen
vol van, vervuld van
Griek, Grieks
1 kunst, techniek, 2 wetenschap
1 verzorgen, 2 bebouwen, 3 (ver)eren, aanbidden, 4 beoefenen
dezelfde
(provincie)stadje
(en zo) dientengevolge, daarom
beloning, voordeel
schenken
iemand, iets
rechtspreken, oordelen, vonnissen, beoordelen
waard(ig)

zo groot, zoveel
afwezig
bekend
de een / andere (van twee)
1 dragen, voeren, 2 verrichten, doen
inbrengen, voorzien van, schenken
terstond, meteen
zijn, haar, hun (eigen)
bij zich opnemen
geven
alleen
licht, lamp
brief, schrijfkunst, geschriften, literatuur
voortreffelijkheid, deugdzaamheid, dapperheid
1 vertrouwd, bevriend, 2 subst. goede bekende, huisvriend
ouderdom
aangenaam, prettig
zoon
horen, vernemen

pater, patris *m*
consuetudo, inis *f*
studeo, studere, studui + *dat.*
forte *adv.*
simulo, simulare

vader
gewoonte, omgang, conventie, omgangsvormen
streven, z'n best doen
toevallig
nabootsen, doen alsof

Archias wordt burger van Heraclea

interim
longus
intervallum
de-cedo, cedere, cessi, cessum
Heraclea
civitas, atis *f*
aequus
puto, putare
auctoritas, atis *f*
Heracliensis
praetor, oris *m*

annus

ondertussen
lang (van plaats en van tijd)
1 tussenruimte, 2 tussentijd, pauze
weggaan
Heraclea, Griekse stad in zuid-Italië
1 staat, stad(staat), 2 burgerij, 3 burgerrecht
1 vlak, gelijk, 2 rechtvaardig, 3 kalm, tevreden
menen, beschouwen als
gezag, invloed, aanzien
inwoner van Heraclea
praetor (*hoge magistratuur met vooral juridische functies, die ook de bevoegdheid had om legers aan te voeren*)
jaar

Waarom is het werk van Archias zo belangrijk?

quaero, quaerere, quaesivi, quaesitum
cur
opus, operis *n*
quia

nisi
doctrina

neque
ad-fero, ferre, tuli, latum
fructus, us *m*
tot
iudex, icis *m*
otium
voluptas, atis *f*
somnus

zoeken, vragen
waarom?
werk, bouwwerk, vestingwerk; in abl. moeite, inspanning
omdat, *met coniunctivus als de reden als bewering van anderen wordt weergegeven (= subjectieve reden)*
als niet, tenzij, behalve
1 onderwijs, 2 wetenschap, kunst, wetenschappelijke vorming, 3 training, studie
en niet, ook niet, maar niet, zelfs niet
brengen
vrucht, opbrengst, nut
zoveel
rechter, jurylid
vrije tijd, rust
genoegen, genot
slaap

Ik heb toch ook recht op ontspanning?

qua-re
re-prehendo, hendere, -hendi, -hensum
quantus
alius (alia, aliud), (*gen. alterius, dat. alii*)
animus
con-cedo, cedere, cessi, cessum
sumo, sumere, sumpsi, sumptum
magis
quoque
oratio, onis *f*
de-sum, esse, fui, futurus
levis, is
quidem

1 waarom, 2 (*in rel. aansl.*) (en) daarom
bekritisieren
1 hoe groot, (zo groot) als, 2 n.: hoeveel, zoveel als
een ander
1 geest, ziel, hart, 2 moed
toegeven, toestaan
nemen
meer, eerder, liever
ook
rede(voering)
1 afwezig zijn, ontbreken, 2 in de steek laten (+ *dat.*), te kort schieten
licht, lichtzinnig, onbeduidend
verzekerd: zeker, beperkend: tenminste, in ieder geval, adversatief: echter, benadrukkend: nu (soms onvertaald laten).

Literatuur inspireert tot grootse daden

praeceptum
laus, laudis *f*
parvus
pro + *abl.*
cotidianus
impetus, us *m*

voorschrift, les
lof, roem
klein
voor, in vergelijking met, wegens
dagelijks, alledaags, gewoon
aanval

ob-icio, icere, ieci, iectum
sapiens, ientis *m*
exemplum
iaceo, iacēre, iacui
ac-cedo, cedere, cessi
imago, inis *f*
semper
cogitatio, onis *f*

Een goed karakter is de basis

pro-do, dere, didi, ditum
difficilis, is
re-spondeo, spondere, spondi, sponsum
sine + *abl.*
divinus
ad-iungo, iungere, iunxi, iunctum
natura
valeo, valere, valui, valiturus
ratio, onis *f*
ne-scio, scire, scivi, scitum
ex-sisto, sistere, stiti

Literatuur is voor altijd en iedereen

doctus
senex, senis *m f*
profecto *adv.*
ad-iuvo, iuvare, iuvi
os-tendo, tendere, tendi
ut + *ind.*
opinor, opinari
humanus
adversus
praebeo, praebere, praebui, praebitum

Genialiteit verdient onze bewondering

sensus, us *m*
miror, mirari
debeo, debere, debui, debitum
durus
nuper
mortuus
omnino *adv.*
ergo
motus, us *m*
amor, oris *m*
concilio, conciliare
incredibilis, is
celeritas, atis *f*

En geniaal is hij zeker

quotiens
utor, uti, usus sum
novus
genus, eris *n*
optimus
versus, us *m*
verbum
probo, probare
vetus, veteris
per-venio, venire, veni, ventum ad + *acc.*
di-ligo, ligere, lexi, lectum
ac-cipio, cipere, cepi

blootstellen aan, prijsgeven aan
wijs (mens), wijze
voorbeeld
liggen
1 naderen, erbij komen, 2 zich richten op
1 beeld, afbeelding, 2 (voorouder)portret
altijd
overdenking, overpeinzing, denken aan

1 prijsgeven, verraden, 2 doorgeven, overleveren
moeilijk
antwoorden
zonder
goddelijk
inspannen, toevoegen
natuur, aard, wezen
1 sterk zijn, gezond zijn, 2 invloed / macht hebben, 3 waard zijn, gelden
1 (be)rekening, 2 manier, 3 verstand, inzicht, 4 motief, overweging
niet weten, niet kennen
ontstaan, te voorschijn komen, worden

geleerd, ontwikkeld
oud
inderdaad, zeker
helpen
tonen, in het vooruitzicht stellen
zoals
van mening zijn
1 menselijk, innemend, 2 beschaafd, ontwikkeld
1 gekeerd naar, tegenover(staand), 2 vijandelijk
verschaffen, geven

1 waarneming, gevoel, 2 mening
zich verwonderen, bewonderen
1 moeten, 2 verschuldigd zijn
hard
onlangs, kort geleden
dood
1 geheel en al, 2 in het algemeen
dus, daarom
beweging, het bewegen
liefde
voor zich winnen, innemen, verenigen
ongelooflijk
snelheid

hoe vaak, zo vaak als
gebruiken, benutten, omgaan met
nieuw
geslacht, soort
superl. van bonus
vers, gedicht
woord
1 keuren, 2 goedkeuren, waarderen, op de proef stellen
oud
bereiken
hoogachten, liefhebben, houden van
1 ontvangen, 2 vernemen, begrijpen

vis (vim, vi)	1 kracht, geweld, 2 macht, invloed
ex-cito, citare	opwekken, aanvuren, prikkelen
quasi	alsof, als het ware
quidam, quaedam, quiddam	1 een zeker (iemand), een zeker (iets); <i>pl</i> : enige, zekere, 2 <i>ter verzachting</i> : om zo te zeggen, ik zou haast zeggen
ap-pello, pellare	noemen
munus, eris <i>n</i>	1 taak, 2 geschenk
com-mendo, mendare	1 toevertrouwen, 2 aanbevelen
nomen, nominis <i>n</i>	naam, benaming

Het voorbeeld van filosofen en generaals

prae + <i>abl.</i>	1 voor, voor ... uit, 2 in vergelijking met, wegens
philosophus	filosoof
con-temno, temnere	verachten
nomino, nominare	(be)noemen, een naam geven
carmen, inis <i>n</i>	lied, gedicht, toverspreuk

Een lofdicht voor Cicero

nimis	1 te, te veel, 2 zeer
acer (acris, acre), acris	scherp, spits
fortasse	misschien
honestus	1 eerbiedwaardig, eerbaar, hoogstaand, 2 <i>subst.</i> het (<i>zedelijk</i>) goede
simul <i>adv.</i>	gelijktijdig, tegelijk
per-ficio, ficere, feci, fectum	voltoeien
labor, oris <i>m</i>	inspanning, moeite
praeter + <i>acc.</i>	1 langs, behalve, 2 naast
exiguus	klein, gering, onbelangrijk
brevis, is	kort (van plaats en van tijd)
ex-erceo, ercere, ercui	oefenen, uitoefenen

Het voortleven van mijn naam ...

spatium	1 ruimte, afstand, 2 duur, tijdvak
nec	en niet, ook niet, maar niet, zelfs niet
frango, frangere, fregi, fractum	breken
ad-moneo, monere, monui, monitum	1 waarschuwen, 2 aan iets herinneren, 3 aansporen

is altijd mijn doel geweest

extremus	buitenst, uiterst, laatst, verst
morior, mori, mortuus sum, moriturus	sterven
statua	standbeeld
re-linquo, linquere, liqui, lictum	verlaten, achterlaten
malo, malle, malui	liever willen
arbitror, arbitrari	menen, geloven
memoria	geheugen, herinnering, nagedachtenis
sive ..., sive ...	of ..., of ...
spes, spei <i>f</i>	verwachting, hoop

Cicero gaat voluit in de aanval

frontis, frontis <i>f</i>	1 voorhoofd, gezicht, 2 voorkant, voorzijde
grex, gregis <i>m</i>	1 kudde, 2 groep, troep
dens, dentis <i>m</i>	tand
de-cipio, cipere, cepi, ceptum	bedriegen
sermo, onis <i>m</i>	gesprek, taal
im-pello, pellere, puli, pulsum	1 stoten tegen, 2 aandrijven, aanzetten
ignotus	onbekend
fallo, fallere, fefelli	1 bedriegen, 2 ontgaan
in-duco, ducere, duxi, ductum	1 invoeren, 2 tot iets bewegen
vitium	fout, gebrek
vox, vocis	stem, woord, uitlating
ne ... quidem	zelfs niet
error, oris <i>m</i>	1 zwerftocht, 2 vergissing

De verkiezingen

magistratus, us <i>m</i>	1 ambt, 2 ambtenaar, magistraat, 3 overheid
licet, licere, licuit	het is geoorloofd, het staat vrij
verus	waar, werkelijk, echt
quaestor, oris <i>m</i>	quaestor (financiële bevoegdheid)
aedilis, is <i>m</i>	aediel (<i>interne aangelegenheden: politie, brandweer, markten, spelen, bouw</i>)
item	eveneens, evenzo
de-fero, ferre, tuli, latum	toekennen
vivus	levend, in leven
novi, novisse <i>pf</i>	kennen, weten
prior (prius), prioris	vroeger, eerder, belangrijker

Cicero's consulaat in vergelijking met dat van Piso

miser (era, erum)	ongelukkig, ellendig
con-fero, ferre, tuli, latum	vergelijken
com-paro, parare	1 vergelijken (met), 2 voorbereiden, 3 verwerven
quin / + <i>con</i> .	1 waarom niet? / 2 of, dat
prius <i>adv.</i>	vroeger, eerder
o-mitto, mittere, misi, missum	opgeven, laten varen, loslaten
uterque (utraque, utrumque)	(elk van) beide(n), <i>in het meervoud: beide (groepen)</i> "
sane	zeer, zeker
quem ad modum	1 op welke manier?, 2 (net) als, zoals

Piso en Gabinius waren erger dan Catilina

conor, conari, conatus sum	proberen
pro-hibeo, hibere, hibui	verhinderen, voorkomen
tollo, tollere, sustuli, sublatum	1 opheffen, 2 aanheffen, 3 wegnemen
in-cendo, cendere, cendi, censum	in brand steken, aanvuren

Jullie wilden wraak nemen op mij voor Catilina

sto, stare, steti	staan
prae-sto, stare, stiti, stitum	1 verrichten, 2 betonen, 3 waarborgen
maneo, manere, mansi, mansurus	blijven, wachten
deleo, delere, delevi, deletum	verwoesten
manes, ium <i>pl.</i>	schimmen (<i>van de doden</i>)
odium	haat
undique	van / aan alle kanten, overal

Piso's Griekse vriend

unde	waarvandaan
praesertim <i>adv.</i>	in het bijzonder
iratus	boos, woedend
cupio, cupere, cupivi, cupitum	wensen, verlangen, begeren
quamdiu / quam diu	1 hoe lang?, 2 zo lang als
adulescens, entis	1 jong, jeugdig, 2 jongen, jongeman
amicitia	vriendschap
fere <i>adv.</i>	bijna, ongeveer
dis-cedo, cedere, cessi, cessum	uiteengaan, weggaan

De gevaren van het Epicurisme

metior, metiri, mensus sum	(af)meten, beoordelen
rectus	goed, juist

Piso werd verleid door het Epicurisme

simul ac / atque + <i>ind. perf.</i>	zodra
laudo, laudare	loven, prijzen
in-cito, citare	aansporen, aanvuren
magister, stri	leraar, schoolmeester
primo <i>adv.</i>	in het begin, aanvankelijk
di-stinguo, stinguere, stinxi, stinctum	onderscheiden, scheiden
di-vido, videre, visi, visum	1 verdelen, 2 scheiden van (+ <i>abl.</i>)

aio	zeggen
re-tineo, tinere, tinui, tentum	vasthouden
facilis, is	gemakkelijk
valde	zeer
nolo, nolle, nolui	niet willen

De Griek is een gecultiveerd man, maar een vleier

philosophia	filosofie
audax, acis	roekeloos, overmoedig

Piso's Griekse vriend zit klem in hun vriendschap

in-cido, cidere, cisi, cisum	terecht komen in, voorvallen
cogo, cogere, coegi, coactum	1 bijeenbrengen, 2 dwingen
tamquam (vaak + con.)	alsof, als het ware, als

Philodemus had pech met Piso als leerling

fortuna	lot, geluk, ongeluk
casus, us m	val, toeval, ongeval, ongeluk
indignus	1 schandelijk, ongepast, 2 (+ abl.) onwaardig, niet verdienend
con-tineo, tinere, tinui, tentum	vasthouden, omvatten
officium	1 dienst, 2 plicht
ignarus + gen.	onkundig, onwetend, onervaren

Cedant arma togae, ...

turpis, is	lelijk, slecht, schandelijk
paene	bijna
inquam (inquis, inquit)	zeg ik, zei ik
con-stituo, stituere, stitui, stitutum	vaststellen, instellen
toga	toga, de officiële kleding van de Romeinse man
malus (peior, pessimus)	slecht
poeta m	dichter
cedo, cedere, cessi, cessum	(weg)gaan, wijken
arma, orum n.pl.	wapens

Wat wordt bedoeld met die dichtregel?

scio, scire, scivi, scitum	weten, kennen
doceo, docere, docui, doctum	leren, onderwijzen, uiteenzetten, laten zien
gladius	zwaard

... concedat laurea laudi

amplus	ruim, groot
inimicus	vijand, vijandig

Hoe kun je dit als kritiek op Pompeius opvatten?

of-fendo, fendere, fensi, fensum	aanstoot geven, beledigen
senator, oris m	senator
caput, pitis n	hoofd, kop

Crassus tempert de verwachtingen van Sulpicius

principio abl.	om te beginnen
nego, negare	ontkennen, zeggen dat niet, weigeren
disco, discere, didici	leren (kennen), te weten komen

De eerste onderscheiden

orator, oris m	kring, wereld
deinde	vervolgens, verder
res, rei f	1 zaak, ding, aangelegenheid, 2 omstandigheid
quisquis (quicquid)	al wie, wie ook maar; al wat, wat ook maar
controversia	geschil
qualis	zodanig als, zoals
ad-do, dere, didi, ditum	toevoegen
contrarius	tegenoverliggend, tegen(over)gesteld, tegenstrijdig

argumentum

inhoud, bewijs

Drie genres redevoering

partim ... partim

deels ..., deels ...

iudicium

1 oordeel, uitspraak, vonnis, 2 proces

pono, ponere, posui, positum

plaatsen, zetten, leggen, opstellen

utilitas, atis *f*

nut, voordeel

dignitas, atis *f*

waardigheid, ambt, status

Basisvaardigheden: inventio en dispositio

initium

begin

de-monstro, monstrare

tonen, aantonen, bewijzen

postea adv.

daarna, later

augeo, augere, auxi, auctum

vermeerderen, vergroten

Elocutio, actio en memoria

tra-do, dere, didi, ditum

1 overgeven, 2 overleveren

purus

zuiver, eerlijk

planus

vlak, duidelijk

decus, decoris *n*

1 eer, 2 sieraad

singuli, orum *pl.*

elk afzonderlijk, telkens één